Презентации

"Беларусь: выбор пути"

Так называется Национальный отчет о человеческом развитии-2000, который недавно увидел свет при содействии представительства Программы развития ООН (ПРООН) в Беларуси. Главный принцип нынешнего доклада о развитии человеческого потенциала в республике — представить весь спектр мнений экономистов, социологов, юристов, политологов и экологов, представляющих государственные и неправительственные организации.

Как отметил в своем выступлении координатор-резидент ООН, представитель ПРООН в Республике Беларусь Нил Буне, ежегодные национальные отчеты являются актуальными не только для каждой страны в отдельности. В дальнейшем они используются для составления Мирового отчета о человеческом развитии, в котором указывается на общие тенденции к изменению качества жизни, определяются глобальные проблемы, перед которыми стоят многие страны. Работая над этим проектом в Республике Беларусь, представительство Программы развития ООН доверяет аргументам наших ученых, не прибегая к помощи международных организаций и экспертов.

Руководитель проекта Анатолий Богданович рассказал о работе государственных организаций, в том числе Института экономических исследований Министерства экономики и Министерства статистики, которые участвовали в подготовке Национального отчета о человеческом развитии. В своем выступлении он остановился на Программе развития Республики Беларусь на период 2001–2005 годов.

С целью вывода страны из кризиса была разработана программа неотложных мер, реализация которой в 1994–1995 гг. позволила уменьшить инфляцию, снизить дефицит госбюджета, затормозить падение уровня жизни. Были утверждены основные направления социально-экономического развития республики, где в качестве приоритетов названы экспорт, жилье, продовольствие. Разработана и одобрена правительством национальная стратегия устойчивого развития страны, определяющая новую цивилизационную программу, тип создаваемого государства и общества, перспективную модель экономики с учетом тенденций современного мира, в частности глобализации экономических и социальных процессов.

Научный редактор национального отчета, президент исследовательского центра "Стратегия" Леонид Заико подчеркнул, что главная идея нового сборника "Беларусь: выбор пути" — это поиск основы для национального согласия. Такие проекты очень полезны, так как приглашают к конструктивному диалогу по многим проблемам современности.

Проблемно-дискуссионные выступления белорусских ученых затрагивают демографические изменения последних лет, вопросы безопасности личности, борьбы с преступностью, демографические проблемы в мире и Беларуси, инвестиционный климат республики и структуру политических партий.

Судя по всему, команда авторов и издателей заинтересована в продолжении разговора о нашем будущем.

❑

Согласно данным мирового отчета о человеческом развитии за 1998–1999 годы, подготовленного Программой развития ООН, Республика Беларусь осталась в группе стран со средним уровнем человеческого развития и по индексу развития человеческого потенциала занимает 57-е место среди 174 стран мира (Россия – 62-е, Казахстан – 73-е, Украина – 78-е).

Средняя продолжительность жизни в республике составляет 68,1 года. В России, например, – 66,7, Армении – 70,7, на Украине – 69,1, в Азербайджане – 70,1, Грузии – 72,9 года. По уровню грамотности населения мировая статистика относит нашу республику к первой десятке стран. Внутренний валовой продукт на душу населения в Беларуси равен 6319 долларам, в Латвии – 5628, Болгарии – 4809, России – 6460, Литве – 6436, Эстонии – 7682 долларам.

Элла ЧАЗОВА.

Фота БЕЛТА

Пасля прэм'еры

Да "Барыса Гадунова" яшчэ б і "Князя Наваградскага"...

Дзеля чаго мы з прагай (не заўсёды, але іншы раз) узіраемся ў даўно мінулае? Верагодна, а, можа, і хутчэй за ўсё, з-за вострай неабходнасці зразумець сучаснасць, якая — не больш чым звяно ў ланцугу часу. "История, — пісаў некалі Карамзін, — отверзая гробы, поднимая мертвых, влагая им жизнь в сердце и слова в уста... представляя воображению ряд веков с их отличными страстями, нравами, деяниями, расширяет пределы собственного бытия; и творческою силою мы живем с людьми всех времен, видим и слышим их, любим и ненавидим; еще не думая о пользе, уже наслаждаемся".

Ці ж не залатыя словы?! Дададзім хіба тое, што муза Кліо патрабуе, каб у кожным новым веку яе азаралі сучаснымі ліхтарамі, больш яркімі і дасканалымі. Можа, як ніхто з яго сучаснікаў, разумеў тое і Аляксандр Пушкін, калі браўся за свайго "Барыса Гадунова". Аддаючы належнае Карамзіну, Пушкін, тым не менш, па-свойму вытлумачваў і народныя пачуцці, і ўсю гэтую "Камедыю пра цара Барыса і Грышку Атрэп'ева" (рукапісная назва драмы). Ягонае разуменне мінуўшчыны (караванне Гадунова) не дужа супадала з тагачасным афіцыйна-прыдворным. Нездарма ж Аляксандр Сяргеевіч атрымаў вымову ад Бенкендорфа толькі за тое, што не прадставіў рукапіс цару. А царскі прыслужнік і прысяжны даносчык Булгарын (з нашых, дарэчы) адзначыў у рукапісе шэраг "недапушчальных" месцаў ("манахі прадстаўлены разбэшчанымі", "царская ўлада – у жахлівым выглядзе" і "яўна гаворыцца, што хто будзе абяцаць свабоду сялянам, той узбунтуе іх". А яшчэ наш зямляк, услугоўваючы бацюхну-цару, не прамінуў падкрэсліць, што "ў народных сцэнах народ не выказвае належнай любові і адданасці цару", "народ з усхліпамі і са слязамі просіць Барыса прыняць царскі вянец (як сказана ў Карамзіна), а між тым выяўляецца, што людзі плачуць, самі не ведаючы аб чым, а іншыя і зусім не могуць ліць слёз і цыбуляй націраюць сабе вочы! Ці ж прыстойна так тлумачыць народныя пачуцці?").

Словам, з-за цэнзурнай цягамоціны "Барыс Гадуноў" быў пастаўлены на сцэне толькі ў 1870 годзе.

А далей перад намі Мусаргскі – самы рускі кампазітар з усіх расійскіх. Так ва ўсялякім разе сцвярджаюць музыказнаўцы. Кажуць, што для ўсіх ён – пры ўсёй сваёй неверагоднай папулярнасці ў свеце – найперш застаецца выразнікам рускага менталітэту. Хаця, пра тое многія ведаюць, ягоныя карані хаваюцца ў нашым краі. бо прашчуры гэтага рускага генія – ліцвіны. Музыку да "Барыса Гадунова" пачаў пісаць у 1868 годзе. Ягонае прачытанне пушкінскай драмы, а значыць, расійскай мінуўшчыны нешта большае, чым проста музыка ў стылі "вялікай сімфоніі", нешта больш значнае, чым музычная ілюстрацыя да расійскага крывавага вэрхалу пачатку XVII стагоддзя. Яна сама па сабе самадастатковая, бо была і застаецца наватарскай па сённяшні дзень. Усе неацэненыя пры жыцці кампазітара гукавыя адкрыцці ўвайшлі ў арсенал сучаснай музычнай мовы: дысанантная гармонія і размоўная мелодыя, стэрэафанічнасць аркестравага гучання і "архаічны" стыль старарускага праваслаўя.

Мусаргскі быў не проста музыкантам-прафесіяналам, але, як сказаў адзін разумны француз, вялікім празорцам. Ягонае амплуа не толькі бунтарства, крытычнае стаўленне да рэчаіснасці, але і заглыбленае пранікненне ў свет рэлігійнага, нават містычнага. Пагібель і ўваскрэсенне Русі – у яе народзе. Адпаведная і музыка Мусаргскага – пра зацятую варажнечу вяркоў і сляпую веру нізоў, пра духоўнае самаўзвышэнне і нічым не абгрунтаванае ўтоптванне ў гразь учарашніх святынь. Расію ніколі нельга было растлумачыць і зразумець, але ў яе прадвызначэнне верылі і ўсё яшчэ працягваюць верыць многія...

Фота Мары ЖЫЛІНСКАЙ.

"Мінуўшчына ў цяперашнім – вось мая задача", – пісаў Мусаргскі, калі распачынаў працу над сваімі музычна-гістарычнымі хронікамі "Барыс Гадуноў" і "Хаваншчына". У гэтым сэнсе кампазітар пайшоў далей Пушкіна, бо, па-першае, быў не такім залежным ад двара, а па-другое, музычная мова сама па сабе больш свабодная і дэмакратычная.

Зразумела, "Барыса Гадунова" ставілі ў розны час і на розных сцэнах безліч разоў. Але найчасцей цікавасць да драмы (у дадзеным выпадку да опернай пастаноўкі) узнікала тады, калі мелі месца вялікія палітычныя ўзрушэнні, калі з'яўляўся прывід "смутнага Барысавага каравання" з усімі яго наступствамі – беззаконнем, разладам, духоўным спустошаннем, народнымі драмамі. Цяперашні час, канец XX стагоддзя, у нечым усё той жа – смутны і неўладкаваны. І, натуральна, цікавасць да "Барыса..." неверагодная. І не толькі ў Расіі.

❑

Пастаноўку "Барыса Гадунова" ў Нацыянальным тэатры оперы адкладвалі некалькі разоў. Кажуць, з-за фінансавых цяжкасцей. Але гэта толькі падагрэла цікавасць, бо што ні кажыце, а з'яўленне цара народу мусіла ўсё ж стаць падзеяй выключнай, хоць бы і ў тэатральным жыцці...

І вось першыя прэм'ерныя спектаклі: аншлагі, шум у прэсе, розныя ацэнкі. Ці спраўдзіліся надзеі і спадзяванні аматараў оперы на гэты спектакль? Ці ўдалося пастаноўшчыкам, гэтак жа як і выканаўцам, ажыццявіць задуманае? І, урэшце, ці пачулі, ці ўбачылі мы, як казаў Мусаргскі, "мінулае ў цяперашнім"?..

Опера, як вядома, кансерватыўны від мастацтва. Тут на першым плане музыка, хор, салісты. І толькі потым рэжысерскія прыдумкі, сцэнаграфія і г.д. Тут не выскачыш за рамкі музычных нот, хоць роля аркестра, дырыжора – найвялікшая. Бо толькі яны (асабліва хор) акумулююць унутраную энергію спектакля.

У гэтым плане музыка Мусаргскага не патрабуе нейкага асаблівага прачытання. Яна больш чым самадастатковая і ў "Барысе...", бо і тут праз край страсці і стрыманасць, натуралістычнасць і яркія бунтарскія фарбы. Калі б перад дырыжорам і паўставала нейкая суперзадача, то яна, відаць, мусіла б быць у адным – у дасягненні адпаведнасці музычнага і драматычнага матэрыялу.

Удалося гэта ці не? Што тут скажаш... Нашы оперныя артысты – нядрэнныя, а месцам проста выдатныя спевакі. Аднак, і мы гэта добра ведаем, яны не вельмі моцныя ў акцёрскай справе. І ўсё ж у "Барысе Гадунове" ансамбль салістаў цудоўным чынам справіўся з акцёрскімі складанасцямі. Хоць у "Барысе..." і праглядвалі сумна статычныя мізансцэны, часам не зусім адпаведныя інтанацыі і малавыразныя жэсты, аднак жа гэта не сапсавала агульнага ўражання. Да таго ж выратоўвала і ўсё выцягвала музыка. Магутныя харавыя акцэнты (цудоўная работа і заслуга хормайстра Н.Ламановіч) прымушалі трапятаць сэрца, бо дзе ж яшчэ пачуеш голас народа, які не маўчыць?! У Пушкіна ён, магчыма, і маўчаў, але не ў Мусаргскага...

Публіка павалiла на "Барыса Гадунова", не толькі каб убачыць і пачуць "мінулае ў сённяшнім". На цара Барыса ішлі і каб проста натаніцца оперным мастацтвам, пачуць любімых выканаўцаў, падзівіцца на дэкарацыі, касцюмы, удыхнуць тэатральнага водару. Той, каму карцела ўбачыць выкшталцоныя крамлёўскія палаты, залачоныя купалы сабораў і бляск баярскага двара, быў нямала здзіўлены, бо праз усе дзеі карціны-спектакля праходзіла толькі адна дэкарацыя. Але якая!.. Гіганцкая канструкцыя – ні то мост праз Маскву-раку, ні то жалезныя эрэлі, ні то ўзлётная палуба авіяносца, ні то пачвара-цямніца ў выглядзе карабля са зманлівым святлом ілюмінатараў. Словам, штукенцыя настолькі дзіўная, наколькі і ўмоўная.

І ўсё ж дзеля справядлівасці (няхай і суб'ектыўнай) мушу прызнаць, што гэтая жалезная пачвара сваю функцыю ў спектаклі выканала ў поўнай ступені. Яна працавала як на ідэю самой драмы, так і змушала да самых смелых асацыятыўных уражанняў-фантазій. Сталёваяаграмадзіна – ці не вобраз самой Расіі, якая штораз, быццам велізарны карабель падчас шторму, то зарывалася носам у акіянскія хвалі, то потырч паўставала над імі. І цяжка, амаль немагчыма ўтрымацца на палубе гэтага карабля-монстра ці на царскім мосціку. Гэтая метафара-вобраз мастака З.Марголіна, думаецца, цалкам сугучна музычным памкненням Мусаргскага – рамантыка і містыка, які верыў у апакаліпсіс і ўратавальнае прадвызначэнне Расіі. Казаў жа ён, што ўваскрэсенне Расіі – у яе народзе. Але пакуль што гэтую краіну-карабель разам з царамі і генсекамі, бунтарамі і маўчунамі жорстка шпурляе бацька-акіян. Відаць, лёс такі ў народа, які неўпапад бунтарыць і неўпапад маўчыць.

Зразумела, драма цара Барыса вельмі канкрэтная, асабістая і ў той жа час гістарычная. Яна – звяно ў ланцугу часу.

Алег Мельнікаў (цудоўны бас і не менш цудоўная акцёрская работа) максімальна прачула і аб'ёмна выкаваў свайго цара. Настолькі прачула, што Барыса – не цара, а чалавека – рабілася нават шкада.

❑

Спектакль у пастаноўцы Мікалая Пінігіна адбыўся. Ён не авангардны, але і не без навізны. Несумненна і тое, што тэатр значна ўзбагаціўся, паставіўшы адну з гістарычных хронік Мусаргскага. І народ, вядома ж, будзе хадзіць на цара Барыса. Бог дасць, дажывём і да прэм'еры "Хаваншчыны". Вось толькі адно няўцям: куды падзеліся з рэпертуарнай афішы нашага Нацыянальнага тэатра беларускія оперы? Неяк нават дзіўна і, прабачце, недарэчна чытаць на афішы – "Беларускі нацыянальны"... А што, уласна, нацыянальнага ў тэатры, які сябе такім лічыць? Вядома, спяваць па-італьянску варта, але ж не настолькі, каб забыць сваё, крэўнае.

Не думаю, што "Князь Наваградскі", "Агатка" ці там "Сівая легенда" альбо "Дзікае паляванне караля Стаха" па Караткевічу сапсавалі б гэтую самую афішу. Няма ў нас не тое што пачцівасці, але звычайнай зацікаўленасці да айчыннай оперы. Па меншай меры дзіўна ўсё гэта. Ці, можа, такая асаблівасць нацыянальнага характару – быць у вечнай пагоні за замежным? Нацыянальнае мастацтва тым і цікавае свету, што непаўторнае. Навошта ж нам саромецца свайго? Ці ў беларусаў нікчэмныя традыцыі, бедная гісторыя, нікуды не вартая літаратура, музыка?

Неяк у спадара А.Анісімава запыталі, што, на яго думку, ёсць нацыянальнага ў нашай оперы? І той, выдатна разумеючы, пра што ідзе гаворка, вельмі так па-майстэрску выйшаў са становішча: у нас, маўляў, цудоўная нацыянальная школа выканаўства. Даруйце, шаноўны маэстра, але адказ, як кажуць, недакладны і няпоўны. Калі ў рэпертуары Беларускага нацыянальнага тэатра оперы няма свайго "Барыса Гадунова", то і нацыянальным яго называць ніяк не выпадае. Зразумела, гэты папрок не столькі музычнаму кіраўніку тэатра, колькі мастацкаму кіраўніку Нацыянальнай оперы спадару С.Картэсу.

Але і на тым дзякуй, што за тры гады нарадзілі нарэшце "Барыса...". Усё ж не чужы нам цар, бо меў нават намер заключыць з нашым Сапегам саюз на вечныя часы... Так што пойдзем на цара Барыса!

Георгій ЧЫГІР.